

OSNIVAČI ČASOPISA KAJ I UREDNIŠTVO PRVOGA
GODIŠTA, 1968. (I.)

Izbor iz poezije i biografske bilješke*

DALEČINA VREMENA

Stjepan Draganić (1923. – 1983.)
(100-letnica rojenja)

Hmil se bum

Hmil se bum,
predi nek videti bu
put do zdenca
smržnjenca
predi nek čez vjeje sunca bu tu.

Hmil se bum,
da djen vu sebe zbudim
nad ogleđalem zdenca
friškenca,

* Po završetku 55. obljetnice (a 56. godišta) redovitog izlaženja časopisa Kaj (1968. – 2023.), te 100. obljetnice rođenja (ali i 40. po smrti) njegova pokretača, književnika Stjepana Draganića, podsjećamo na grupu pjesnika - osnivača časopisa, ujedno i članova uredništva prvoga godišta.

Početakom 1968. – kao časopis „za kulturu i prosvjetu“ Kaj je nastao inicijativom kajkavskih pjesnika – među kojima su, uz prvog i dugogodišnjeg glavnog i odgovornog urednika Stjepana Draganića, osnivačima bili Anđela Vokaun Dokmanović, Fran Koncelak, Stjepan Bence, Melita Runje i Benedikt Tumpa. Toj se grupi, ujedno i članovima redakcijskog odbora, pridružuju: Ljubica Duić, Tomislav Stunić i slikar Zorislav Drempetić Hrčić (autor likovne opreme prvih brojeva časopisa i naslovnice). Za početak, u ovom dvobroju, uz životopis, donosimo kraći izbor iz poezije pokretača Kaja Stjepana Draganića, te Melite Runje i Ljubice Duić Jovanović. Književni podsjetnik nastavljamo u sljedećem broju (op. ur.).

s teroga sake jutre presipljem
srebrene kapi
presipljem – gubim...

Hmil se bum,
pak naj začne djen
mile moje.
I prva misel – kak sen:
Tebi naj bu – sunce seh bregov,
mile moje.

Čežnje

Same bi se male počinul, -
al mi se ne spi.
Još bi same male senjal, -
več djên zori.
Znal bi te tak rada imèti –
al kjésna si i ti.

Lehke noći

Ja ne znam –
 kak bi se tomu rekle, -
kak bi se zvala.
Znam –
 bila je onak –
čertvâsta
 mâla –
pod oblòkem,
 med pečjû i postelju
stala.

Cjela kak jêden vajnkuš!
Seh starih kaputov je nàsebe imjêla,
se kerpje,
 šare,
 kakti nàse djela.

V sèm kmicam znali puta k nje sme!

Nas šestere mâli...

Nánje se zbrâli...

Tjesne.

Pak sejéne je zderžâla!

Z sèm našem betêgam,

sènjam –

pozâbljena ostala.

A gda se kak misel spominjanja vrnu,

popjevka nastane

i vunje ne trnu

sa bujénja,

jutra –

kaj su vúte zipke

bile naše – zutra.

I navek naj buju!

V popjévke móje

perva misel z rečju...

Al če ne bu moči

da bi več zasjale

zvjézde,

suze,

rječi –

naj bi bile lehke,

se vjekvječne noči.

Gda bu sè mir...

I mir gda sè bu.

Moja mati

Da mi je...

jene triste jezer imeti!

Pun vanjkuš penez!

Pod glavu bi jih spravila...

I da mi je na njimi hmrjeti,

kaj bi ti pun vanjkuš penez ostavila...

V škole bijeni

Denes sme od plebanuša skorem
si bijeni bili.
Na pločice, meste raspela,
koj koj sme nacajhnali:
jen veliki koš pun kandlin cukora,
jen škarneclin cvjeb,
dva kičina od zgora.
V sakem vuglu pločice
po dvje pogačice,
s cukorem posipane perece,
jene licitarske serce.

.....

Denes sme od plebanuša skorem
si bijeni bili.

Prejti

*Jen spominek gda sme
čakali cug*

Znate kaj je, kum –
kam god nam je prejti,
navek je pred nami i za nami
dalke.
Gda prejdeme i gda se vrneme!
Navek sme kakti pred štacijami.

Gda dime pem

Ljudém zagorskoga cuga

Rozika, -
najvekši peharčec
i kupice pripravi!
V palnice na merzlem –
v kmice
ostavi – vina!
Z najrodnešeg tersja!

Dišććeg!
Kak grozd čerljéni,
da se rumeni!

Rozika –
najvekši peharćec
i kupice pripravi, -
v subotu!
Gda dime pem!
Krajmene buš tihe séla...
Z nasmejánim okem černim –
Pogledala...
Prédse novi fertun djéla...
i kupice nalejala!

Ne budem ti nič povjédal –
črez oblók muććć bum gledal.
Púti, járki i daljine,
- tuga, sen i bregi v tmine...
naj zastáneju pred ménu!
V subotu – gda dime pem.

Popjevka govorenja

Da sem – KAJ -
ja bil bi v sém bregem čeznénem -
med žitam –
i hústami snénem.

O, zemlja draga
zetkána od séh mukah terpljénja, čežnejna –
ti cjéla jesi popjevka govorénja!

Pak biti totu s tjém sém –
I biti med ljudém,
kak rječ totu rojéna –
KAJ –
vjekvečni glasi negdjéšnjeh življénja.

KAJ –
v sèm mojim noči pláva, -
KAJ
ječí – zazava.

Pak, - da sam – KAJ, -
ja bil bi v sèm bregem čežnênem –
med žítam –
i v hústami snênem.
Ja bil bi rječ totu rojéna.
O, - zemlja draga,
ti cjela jesi popjevka govorénja.

Same zâme –
da stiha za suobu vráta zaklênem, -
da sjence ostânu za mênu
same zâme -
da mučím...

Dalečina vremena

Saka je pod svojem
nebem.
Pod svojem suncem
z svojem suncem
z svojem življenjem

Dalečina vremena začima
z zlatem valem
šeničnoga zernjiča...
pak je od njega nastale
nebe z velikemi
vali zlata
z seh poljah
z seh serpov

z seh rukah
z seh življenja...
nastali poteki življenja.
Sunce (sjenca) je deh toga zlata
mesec su serpi
a zvjezde oči.
Veter je deh
a oblak senje...
tenje...
Al če misel moja more želja biti
kak da i začetek
(seh vremena) more stvoriti
znovič biti –

Začetek vremenskeh
dalečinah
z sakem je deh kaj dura,
z sakem šumem lati,
serpa, zernjiča šeničnoga
kaj i nebe zlato.

A zvjezde su suze
– mukah treperenje
z oka i z serca derhtenje
od navek trepereče
z čovekom derhčeče
od čoveka derhteče
za čoveka derhteče.

Vrjeme zamječe steze
naslutiti minulo i
zamrzlo.

(Posljednji stihovi Stjepana Draganića)

Bilješka o piscu

Stjepan Draganić - književnik, filmski scenarist, redatelj i kulturni djelatnik, pokretač časopisa *Kaj* (Zlatar, 19. kolovoza 1923. - Zagreb, 2. siječnja 1983.). U Zagrebu je polazio građansku školu (1936.–1938.), a trgovački zanat završio u Splitu (1939.–1941.). Zbog antifašističkog djelovanja talijanski Izvanredni vojni sud za Dalmaciju osuđuje ga na smrt 1941. Preinačenom presudom (pomilovanjem zbog maloljetnosti), do 1944. robija u talijanskom političkom zatvoru Fossano. Nakon rata direktor je „Croatia-filma“, od 1949. zamjenik direktora „Jadran-filma“, redatelj i scenarist dokumentarnih filmova o svakodnevici i kulturnim spomenicima, asistent režije igranih filmova i glumac. Od 1950. do 1963. režirao je 15-ak dokumentarnih filmova, prema vlastitim scenarijima: npr., *U Čabarskoj dolini*, 1953., *Između smjena*, 1956., *Belec*, *Međimurski mozaik*, 1958., *Poruka u kamenu*, 1961., *Djeca*, 1963. i dr. Osniva samostalnu autorsku grupu za dokumentarne filmove „Mate Golem“.

Zalažući se za „republiku duha“ (S. Vereš), od 1950. bavi se književnim radom, objavljujući kajkavsku liriku od 1953., a prvu zbirku (*Terni i cvetje*) 1957. Uvrštenje pet Draganićevih pjesama (*Spominajne slepca*, *Moja mati*, *K večeru*, *V škole bijeni*, *Hmil se bum*) u glasovitu *Antologiju novije kajkavske lirike* Nikole Pavića (Lykos, 1958.) – uz kanonske osobnosti (A. G. Matoš, M. Krleža, F. Galović, D. Domjanić, I. G. Kovačić, T. Prpić, ...Z. Milković i M. Slaviček) ocjenjuje se iskazom sastavljačeve ideje o kontinuitetu kajkavske književnosti i bogate joj pjesničke tradicije. Od 1953. do 1965. surađivao je u publikacijama *Žena u borbi* i *Zagorski kalendar*, te pisao kajkavske tekstove za emisije Radio-Zagreba (*Popjevke i povjedaanja z mojih bregov*, 1962. i 1963.) i Radio-Zaboka (*Od nedelje do nedelje*, 1967. i 1968.).

Pokretanje časopisa *Kaj* u siječnju 1968. (časopisa „za kulturu i prosvjetu“, a od 1991. do danas za „književnost, umjetnost, kulturu“) – koji je uređivao punih 15 godina, doslovce do smrti 1983. – Draganićevo je životno djelo. I književna povijest i suvremenici neporecivo su složni u takvoj ocjeni. U *Kaju* je objavio i najviše (70-ak) svojih radova. Za njegova urednikovanja (1968. - 1983.) objavljeno je 147 brojeva časopisa u 112 svezaka, prosječno skoro 10 brojeva u 7,5 sv. godišnje!

Po Draganićevoj smrti Uredništvo Kaja posvećuje mu cjelovit broj 2, 1983 (*U spomen Stjepanu Draganiću*), s likovnim rješenjem nagrade njegova imena (stajace medalje autora Želimira Janeša, akad. kipara). Jedna od ulica u zagrebačkom naselju Malešnica nosi ime Stjepana Draganića!

Iznimno svestran i kulturno agilan – u životu dostojnom romansirane biografije! – Draganić je osnivač i KUD-a „Ksaver Šandor Gjalski“ (1973.), koji 1974. prerasta u *Kajkavsko spravišće*, društvo za širenje i unapređivanje znanosti i umjetnosti (*Kajev* nakladnik). Utemeljio je i više biblioteka posebnih izdanja (književnih, povijesnoumjetničkih...): Mala biblioteka *Ignac Kristijanović*, Kulturni i prirodni spomenici Hrvatske, *Popjevke* najmlajših, *Zbirka vodiča*... Ostvarivao je, za tadašnje doba, i druge vrlo napredne zamisli: u srpnju 1981., jedini u nas, *Salon časopisa* - okupivši svu kulturnu i književnu hrvatsku periodiku; *Malo Kaj kazališće* pripremvši repertoar kajkavskih dramskih tekstova...

Neusporediv uređivački pothvat (časopis *Kaj*) – u vječitoj subverzivnoj, ali zato izazovnoj i nepotrošivoj kulturološkoj poziciji (s polazištem u materinskom kajkavskom jeziku) – pomalo je zasjenio Draganićev književni opus: pjesnički, dramski i prozni, i to dvije zbirke kajkavske lirike *Terni i cvetje*, (1957.), *Popjevka govorenja* (1966.); *Prebudil se Kerempuh* (1966.) – drame, te tri knjige kajkavske proze: „Ču-ču“ *Štjef* (1970.) – pripovijetke, *Selski pes denes* (1975.) – satirični zapisi, *Gabrek eksces* (1979.) – pripovijetka.

Draganićev, izrazito programatski, književni opus – s polazištem u zavičajnom / mihovljanskom kajkavskom idiomu, karakteriziraju liričnost, književna angažiranost / socijalni kontekst, narodski humor, ali i izgrađena urbana satira. Njegova *Popjevka govorenja* (poema, ali i glazbena popijevka, uz uglazbljene mu druge pjesme za krapinski festival) ima lajtmotivsku, simboličnu ulogu u cjelokupnom njegovu književnom djelu. Ulogu *Popjevke govorenja* kao ključne jezično-umjetničke sintagme u Draganićevu opusu (i životu) nisu isticali samo književni analitičari nego i povjesničari, glazbenici i muzikolozi (poput Andrije Tomašeka) – analizirajući motivske melodijske cjeline te popijevke kao glazbenog predloška (skladatelj M. Magdalenić, izvoditelj F. Paulik), ali i predloška drugih pet kajkavskih Draganićevih pjesama uglazbljenih za krapinski festival (*Gda njesi tu, Čeznjenje, Veseljak, V zime, Moja mati* – u izvedbi Ruže Pospiš, Nevenke Petković Sobjeslavski, Anice Zubović, Elvire Voća, Ane Štefok i dr.).

U Antologiju novije kajkavske lirike (1975.) Mladen Kuzmanović uvrštava osam pjesama Stjepana Draganića (*Moja mati, V školi bijeni, Hmil se bum, Prejti, Srečne drugari, srečne!, Popjevka govorenja, Lehke noći, Gda dime pem*), a Joža Skok u *Ognju reči* (1986.), u antologijsko razdoblje Kajkavski pjesnici iza 1950. godine („Drievno na samem“) pet pjesama (*Hmil se bum, Čeznejne, Gda dime pem, Zagorje, /***, bez naslova/*). U poglavlje Kajkavski pučki igrokazi 19. i 20. stoljeća Skokove dramske antologije *Ogerličići reči* (1990.) uvršteni su Draganićevi „Prekupci“, a u antologiju, također Skokovu, kajkavske proze *Ruožnik rieči* i poglavlje Kajkavska novelistička i romaneskna proza 20. stoljeća pripovijetka „Ču-ču“ *Štjef*.

Književno i kulturološko nasljeđe Stjepana Draganića iz ranih 70-ih godina 20. stoljeća, kao izuzetno dobro postavljen temelj, moglo se (i može) bezrezervno i sustavno dalje nadograđivati u godištima *Kaja*: panorame, tematski brojevi/cjeline, serijali... od 1991. razgranjuju se u rubrikama, čiji nazivi posvjedočuju o časopisnom profilu.

Nastavljaju se Draganićevi bibliotečni nizovi u posebnim izdanjima: *Hrvatski kulturni i prirodni spomenici, Mala biblioteka „Ignac Kristijanović“*. Prijašnji niz *Popjevke najmlajših*, panorame dječjih radova (poput one *Kajkavske popjevke najmlajših* br. 2, 1971., čiji se proslav može smatrati prvim javnim zauzimanjem za uvođenje kajkavštine u [redoviti] nastavni proces), osobito jedinstvena Antologija hrvatskog dječjeg kajkavskog pjesništva (prir. E. Fišer), br. 3-5 (1976.) ... nastavljaju se u redovitim *Kajevim* rubrikama, ili u programu *Jezičnica kajkaviana* (s poticajnim *kaj & ča* natječajima za literarne radove učenika srednjih škola). Suradnja sa Čakavskim saborom, sažeta najbolje u Draganićevu tematskom broju „Srce Zagorja u srcu Istre“ (br. 6, 1973.) proširuje se i produbljuje programom *Kaj & ča: prožimanja i perspektive*, te novopokrenutom

bibliotekom *Kaj & ča: Susreti*. Želeći sa suvremenoga stajališta reafirmirati kajkavski kontinuitet književnih žanrova, suvremeni kajkavski književni funkcionalni stil, unutar *Jezičnice* raspisuje se i natječaj za kratku kajkavsku prozu, te u sklopu programa *Hrvatski književni putopis* natječaj za putopis (proširujući književni jezični izbor na čakavštinu i štokavštinu, a suradnički krug na onaj izvan domovine).

Draganić je znao okupiti suradnike – strukovne sljedbenike i tvorce najviše ideje, kreativce koji trajno unaprjeđuju hrvatsku kulturu. Znao je, stoga, prepoznati trajne kulturne vrijednosti – uvidjevši u kajkavskom kontekstu višestoljetni (i suvremeni!) integrativni temelj nacionalne kulture i znanosti. Rekli bismo, predvidio je današnje doba.

Zastupljen u Antologijama: *Antologija novije kajkavske lirike* (1958.), ur. N. Pavić; *Panorama novijega kajkavskog pjesništva*, Kaj, IV (1971.) 1; *Antologija novije kajkavske lirike*, Kaj, VIII (1975.) 3-5 (ur. M. Kuzmanović), Zagreb; *Ogenj reči* – Antologija hrvatskoga kajkavskoga pjesništva, Kaj, XIX (1986.) 4-6 (prir. J. Skok); *Ogerlički reči* – Antologija hrvatske kajkavske drame, Kaj, XXIII (1990.) 1-4 (i posebno izdanje: Mala biblioteka Ignac Kristijanović, knj. 23), prir. J. Skok; *Ruožnik rieči* – Antologija hrvatske kajkavske proze, Kaj, XXXII (1999.) 1-2-3 (ur. J. Skok) i dr.

LIT.: M. Kuzmanović: *Elementi za tvorbu panorame*. Kaj, 6 (1973) 11-12, str. 10-11, 123; M. Kuzmanović – uvodna studija i izbor, te biografske i bibliografske bilješke uz tematski svezak časopisa Kaj: *Primjermi novije kajkavske proze (I)*, Kaj, VI (1973) 12, str. 10-11; *U spomen Stjepanu Draganiću*. Kaj, 16 (1983) 2, tematski svezak; B. Pažur: *Časopis Kaj – životno djelo Stjepana Draganića*, Kaj, XXXI (1998) 1, str. 3-13; *Bibliografija časopisa Kaj (1968-2010)*. Priredila Marija Roščić. Kaj, XLIV (2011) 3-4, str. 5-276; B. Pažur: *Hommage Stjepanu Draganiću* – pokretaču časopisa Kaj: Uz 90. obljetnicu rođenja i 30. obljetnicu smrti. Kaj, XLVI (2013) 1-2, str. 3-7; B. Pažur: *Književno i kulturološko nasljeđe Stjepana Draganića, pokretača časopisa Kaj i Kajkavskoga spravišća*. Kaj, LIII, (2020) 5-6, str. 7-19; HBL, sv. 3 (Č-Đ), LZMK, 1993; *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod M. Krleža, 2013-2024/ <https://www.enciklopedija.hr/clanak/16112...> itd.

[Prilagođena/dopunjena natuknica o Stjepanu Draganiću iz Enciklopedije Hrvatskoga zagorja, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb 2017., B. P.]

Božica Pažur

[Izbor iz poezije S. Draganića (B. Pažur), izvori: *Antologija novije kajkavske lirike*, Kaj, VIII (1975.) 3-5 (ur. M. Kuzmanović), Zagreb; *Ogenj reči* – Antologija hrvatskoga kajkavskoga pjesništva, Kaj, XIX (1986.) 4-6 (prir. J. Skok); Kaj, XVI, 2 (1983)]